

До спеціалізованої вченої ради ДФ 35.051.068
Львівського національного університету
імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію **Собчук Анни Адамівни** на тему:
**«Підготовка вчителя до роботи в умовах інклюзивної
ранньої шкільної освіти в Польщі»,**
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Всебічний аналіз дисертаційної роботи Собчук Анни Адамівни на тему «Підготовка вчителя до роботи в умовах інклюзивної ранньої шкільної освіти в Польщі», що представлена для захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії на засіданні разової спеціалізованої вченої ради ДФ 35.051.068 у Львівському національному університеті імені Івана Франка, дає змогу зробити комплексний висновок щодо її актуальності, ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, достовірності та значущості отриманих результатів, наукової новизни, теоретичної та практичної цінності, і надати загальну оцінку дисертації.

Актуальність теми дисертаційної роботи Собчук А. А. обумовлена необхідністю оновлення змісту й форм професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, з акцентом на їх готовність до роботи з учнями з особливими освітніми потребами. І таке удосконалення системи професійної підготовки вчителя початкової школи до роботи з дітьми з особливими потребами передбачає запозичення кращих ідей закордонного досвіду, зокрема надбань освітньої системи Республіки Польща, з їх подальшим ретельним аналізом, переосмисленням та обґрунтуванням шляхів адаптації та використання в системі вищої освіти України, з урахуванням власного досвіду розбудови національної освіти. З огляду на теоретичну і практичну значущість порушеної проблеми, відсутність окремого педагогічного дослідження, присвяченого проблемі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзії в Республіці Польща, а також необхідність розв'язання визначених суперечностей, обрана Анною Адамівною Собчук для наукового дослідження, є актуальною, своєчасною та заслуговує на схвалення.

Наукова новизна.

Дисертаційна робота Собчук Анни Адамівни є комплексним теоретико-практичним дослідженням, яке спрямоване на аналіз теорії і практики підготовки вчителів початкової школи до роботи на засадах інклюзії в Республіці Польща та обґрунтування шляхів творчого використання ідей польського досвіду в системі професійної підготовки майбутніх вчителів початкової школи у закладах вищої освіти, та має безумовну наукову новизну, яка полягає в тому, що вперше:

- сформульовано теоретичні засади підготовки вчителів початкової школи до роботи з дітьми з особливими потребами в Республіці Польща;

- охарактеризовано структуру, зміст, форми, методи й засоби підготовки вчителів початкової школи до роботи в системі інклюзивної освіти в Республіці Польща;

- визначено шляхи адаптації польського досвіду підготовки вчителів початкової школи до роботи в системі інклюзивної освіти до національних умов.

Науково важливим є той факт, що вивчення теоретико-практичної основи проблеми дало змогу уточнити і доповнити сутність змісту, форм і методів професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в закладах вищої освіти, а також механізмів реалізації інклюзивної освіти в закладах загальної середньої освіти. У дисертації розв'язана низка важливих наукових завдань, пов'язаних із аналізом і систематизацією теоретичних основ підготовки вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзії у Республіці Польща; характеристикою організаційних аспектів підготовки вчителів початкових класів на різних рівнях університетської освіти в РП; визначенням специфіки змісту, форм, методів і засобів підготовки вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзії у РП; порівнянням кваліфікаційних стандартів підготовки вчителів початкової школи до роботи в системі інклюзії в Польщі та Україні; а також із пропозицією науково обґрунтованих шляхів адаптації польського досвіду підготовки вчителів початкової школи до роботи на засадах інклюзії в системі вищої освіти України.

Практична значущість роботи полягає у тому, що основні положення, висновки та рекомендації, що сформульовані та обґрунтовані у дослідженні Собчук Анни Адамівни на тему «Підготовка вчителя до роботи в умовах інклюзивної ранньої шкільної освіти в Польщі», можуть бути використані для адаптації польського досвіду підготовки майбутніх учителів початкових класів до роботи в умовах інклюзії до українських умов, зокрема, під час розв'язання

науково-теоретичних і практичних завдань у контексті реформування системи середньої і вищої освіти; у межах реалізації національної освітньої стратегії; в освітньому процесі закладів вищої освіти, у яких здійснюється професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи; у системі післядипломної педагогічної освіти з метою зростання професійного потенціалу учителів початкової школи.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукові положення дисертації, найбільш суттєві результати, що були одержані здобувачкою, достатньою мірою обґрунтовані, відповідають меті та завданням роботи, викладені у загальних висновках, висвітлені в опублікованих працях дисертантки і були представлені та обговорені на науково-практичних семінарах і конференціях. Результати дослідження ґрунтуються на глибокому вивченні і узагальненні передового польського досвіду професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзії, а також на визначенні конкретних напрямів адаптації польського досвіду до українських реалій.

Характеристика основних положень роботи.

Дисертація складається із анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Логіка і послідовність викладу тексту наукової праці підпорядковуються виконанню поставлених завдань дослідження. Список використаних джерел містить 228 найменувань, з них 101 – іноземною мовою, що свідчить про виконання роботи на високому сучасному науковому рівні.

Ретельний науково-теоретичний аналіз дисертаційної роботи А.А.Собчук, дозволив виокремити сильні сторони наукового дослідження, що є вагомим внеском у сучасну українську педагогічну теорію і практику професійної підготовки педагогічних кадрів.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, коректно визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, особистий внесок здобувачки, подано відомості щодо апробації отриманих результатів.

У першому розділі дисертації, на основі аналізу теоретико-методологічних основ підготовки вчителів початкових класів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти в Польщі, узагальнено положення, що лежать в основі різних поглядів та визначень інклюзивної освіти; окреслено понятійно-категоріальний апарат дослідження, з'ясовано й уточнено сутність понять «інклюзивна освіта», «освітній простір», «індивідуальна програма розвитку» тощо. Звернуто увагу

на те, що інтеграція освітнього простору, відкритість, що призводить до спільного існування різноманітних моделей і технологій освіти, змінює уявлення про те, які саме професійні характеристики сучасного педагога є важливими, і відповідно, вносить зміни у зміст підготовки кваліфікованого вчителя початкової школи до здійснення інклюзивної освіти дітей молодшого шкільного віку. Заслуговує на схвалення обґрунтована структура компонентів професійно-особистісної підготовки майбутнього педагога до роботи в умовах інклюзивної освіти та представлена професіограма педагога, який працює з дітьми з особливими потребами в Республіці Польща. Показано, що учні з порушеннями психофізичного розвитку в умовах інклюзивного навчання у Польщі забезпечуються комплексною психолого-соціально-педагогічною підтримкою, планування та координацію якої здійснює команда педагогів, психологів та корекційних педагогів.

У другому розділі дисертаційної роботи детально охарактеризовано зміст та організаційні особливості підготовки вчителів ранньошкільної освіти до роботи на засадах інклюзії, здійснено аналіз навчальних програм інклюзивно орієнтованих курсів професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів в закладах вищої освіти Польщі. Ґрунтовно проаналізовано сутність таких понять як «дистанційна освіта», електронне навчання (e-learning), «змішане навчання» (b-learning), «мобільне навчання» (m-learning) та визначено, що дистанційна освіта широко застосовується для підвищення кваліфікації учителів початкових класів у форматі відкритих онлайн курсів, що дає змогу вчителям займатися особистісним і професійним саморозвитком, обмінюватися ідеями і практичним досвідом. Також визначено засадничі принципи організації педагогічної практики майбутніх учителів початкових класів у Республіці Польща (серед яких – принцип індивідуального підходу, принцип поєднання педагогічного керівництва з розвитком самостійності й ініціативності студентів, принцип зворотного зв'язку, принцип усвідомленої перспективи, принцип опори на досвід, принцип системності й неперервності). Позитивним моментом є узагальнені показники реалізації інклюзивної складової програми для майбутніх вчителів початкових класів, освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр» і «магістр».

На особливу увагу заслуговує третій розділ дисертації, присвячений пошуку шляхів адаптації і застосування досвіду підготовки вчителів початкової школи до роботи в системі інклюзивної освіти у контексті вітчизняних умов.

Авторка детально і послідовно досліджує сучасний стан підготовки вчителів початкової школи до роботи на засадах інклюзії в українських закладах вищої освіти, а також порівнює кваліфікаційні стандарти підготовки вчителів

початкової школи до роботи в системі інклюзії в Польщі та Україні. Особливе практичне значення має формулювання одинадцяти конкретних напрямів адаптації польського досвіду підготовки вчителів початкової школи до роботи на засадах інклюзії до національних умов задля ефективного реформування освітньої системи в Україні на основі врахування національних традицій і здобутків у зазначеній сфері.

Вважаємо за доцільне зазначити, що кожний розділ дисертаційної роботи Собчук А. А. має свою наукову значимість, слугує підґрунтям для наступного розділу, а в результаті об'єднання усіх розділів сформульовано цілісне та системне теоретично-практичне педагогічне дослідження, що дає змогу визначити основні напрями адаптації в українських реаліях польського досвіду професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзії.

Повнота викладення матеріалів дисертації у роботах, які опубліковані автором.

Основні наукові положення дослідження А. А. Собчук, висновки та рекомендації достатньо повно представлено у 17 наукових публікаціях (15 – одноосібні), серед яких: 4 статті – у наукових фахових виданнях України, 1 стаття – у закордонному науковому виданні, що входить до наукометричної бази Scopus, 2 статті – в інших виданнях, 10 публікацій апробаційного характеру (тези доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях).

Зазначене вище дозволяє стверджувати, що представлена дисертаційна робота є самостійним, завершеним науковим дослідженням, результати якого мають значення для розвитку української педагогічної науки та практики.

Зауваження до змісту та оформлення дисертації.

Результати наукового дослідження Собчук А. А. дають підставу вважати, що визначені завдання реалізовано, мета досягнута, а сукупність отриманих наукових положень має важливе значення для теорії і методики професійної освіти. Проте, відзначаючи наукову цінність та практичну значущість дослідження, вважаємо за необхідне висловити певні зауваження і побажання, що виникли у процесі рецензування дисертації:

1. У п. 2.3. (Зміст підготовки вчителів ранньошкільної освіти до роботи на засадах інклюзії) авторка детально описує зміст курсів та аналізує силабуси відповідних навчальних дисциплін, що пропонуються різними університетами. Проте ці описи відрізняються за своєю структурою.

Вважаємо, що доцільно було б доповнити ці описи таблицею з переліком усіх необхідних складових силабусів запропонованих дисциплін, що значно полегшило б сприйняття наведеної інформації та дозволило б порівняти зміст відповідних навчальних програм, що пропонуються різними університетами Республіки Польща.

2. У п. 3.1. (Сучасний стан підготовки вчителів початкової школи до роботи на засадах інклюзії в українських ЗВО) дослідниця детально аналізує низку освітньо-професійних програм і навчальних планів із підготовки вчителів початкових класів у зазначених закладах вищої освіти України. Вважаємо, що доречно було би чітко зазначити сильні і слабкі сторони цих програм і планів, акцентуючи увагу на тих питаннях, що потребують вдосконалення, і яким саме чином у цьому контексті може стати у пригоді використання досвіду Республіки Польща.
3. У тексті роботи наведено і проаналізовано значну кількість наукових понять, що розкривають зміст теми дослідження. Вважаємо, що доцільно було би їх узагальнити та систематизувати у термінологічний словник і подати його у додатку.

Однак висловлені міркування та побажання не впливають на загальний високий науковий рівень дисертації, не піддають сумніву основні наукові результати, одержані авторкою, та мають характер рекомендацій. Представлена дисертаційна робота є завершеною; сформульовані у ній результати та висновки становлять наукову й практичну цінність.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності.

При детальному розгляді дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності не виявлено.

Висновок.

В цілому дисертаційна робота Собчук Анни Адамівни «Підготовка вчителя до роботи в умовах інклюзивної ранньої шкільної освіти в Польщі» є цілісною, самостійною, завершеною роботою на правах рукопису, яку виконано на актуальну тему з використанням наукових методів дослідження. Робота характеризується чіткістю змісту, містить науково обґрунтовані науково-теоретичні результати, які мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення, свідчать про особистий внесок здобувачки та достатньо повно представлені у наукових працях. Дисертація відповідає спеціальності

015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (з наступними змінами), та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її авторка, Собчук Анна Адамівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Рецензент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки та
соціальної роботи
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Вікторія ЛОБОДА